

*nazwa tradycji:*

## **DZIADY ŚMIGUSTNE**

*występowanie tradycji:*

powiat limanowski - na przełomie XIX i XX wieku wieś Dobra, Wiśniowa, Wierzbanowa, Lubomierz, Stróża, Chyszówki, Szczyrzyc, Skrzydlina, Jodłownik, Jurków, Pólrzeczki, Porąbka, Kasina Wielka, Gruszowiec. W tej chwili głównie wieś Dobra.

### **Dziady śmigustne, śmigusztne, dziady słomiane, słomiaki, śmiguśnioki**

- zwyczaj spotykany od końca XIX wieku w wyżej wymienionych wsiach, w tej chwili kontynuowany przede wszystkim w Dobrej. Początkowo kolędnicy chodzili w nocy z Niedzieli na Poniedziałek Wielkanocny oraz wczesnym rankiem, obecnie można ich spotkać w Poniedziałek Wielkanocny. Cali pokryci słomianymi warkoczami, ubrani w wysokie czapy i z zasłoniętymi twarzami chodzą po wsi pojedynczo lub w małych grupkach. W dłoniach mają kosz przygotowany na dary oraz kij. Czasami jeden z kolędników przebrany jest za kobietę, wówczas poza kobiecymi elementami stroju, ma na sobie maskę z płótna oraz kukłę z zawiniętych szmatek, przypominającą dziecko. Nic nie mówią, ale „turkaja” - wydają dziwne odgłosy, przypominające pomrukiwanie.

### **Jak to było dawniej?**

Kiedyś *Dziady* przychodziły pod dom, pomrukując do taktu, a domownicy starali się oblać ich wodą. Często oblewali się nawzajem, ale zawsze ostatecznie otrzymywali dary od gospodarzy, głównie jajka. Szczególnie chętnie były odwiedzane domy, w których mieszkały dziewczyny na wydaniu - to im przede wszystkim zależało na oblaniu wodą kolędników. Ta wędrówka od domu do domu kończyła się już za dnia, rano, gdy mieszkańcy wsi zaczęli się wybierać na mszę świętą do kościoła.

### **Relacja z roku 1933:**

„W poniedziałek świąteczny już niemal od północy, ruch po wsi znaczny, ujadania psów i jakieś niesamowite charkoty i krzyki - to „dziady” - poprzebierani i zamaskowani parobczaki po dwóch - trzech, chodzą od domu do domu, tańcząc poprzód okna i różne figle wyprawiając, przyczem dziewczęta i kobiety starają się koniecznie zlać ich wodą, poczem obdarzają ich jajkami. To trwa tak do godziny 8-ej mniej więcej rano”.

### **A jak jest dzisiaj?**

Współcześnie, w Poniedziałek Wielkanocny *Dziady śmigustne* spotykamy w kilku wsiach powiatu limanowskiego, ale ich strój nie jest już cały ze słomy, o którą w naszych czasach znacznie trudniej, bo zboże kosi się już tylko maszynowo i ze słomy zostaje sieczka, zbalowana w kostki lub walce. W Dobrej *śmiguśnioki* dokazują w Poniedziałek Wielkanocny w centrum wsi, gdzie zatrzymują samochody, polują na przechodniów, głównie na dziewczęta, aby je oblać wodą z sikawek lub wiader czy obsypać słomą. Wiązki słomy lub warkoczyki z niej wykonane zatykają na szczęście za wycieraczkę zatrzymanego auta.



Zrealizowano w ramach stypendium Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu

Psikusy wpisane są we wszystkie tradycje kolędnicze – symbolizują odwrócony porządek, który ma zakwestionować na co dzień obowiązujące prawa oraz obwieszczają płodność ziemi po zimowym zastoju. Podstawową czynnością *Dziadów* jest też polewanie wodą, które wpisuje się w tradycję Lanego Poniedziałku.

Współcześnie obrzęd wygląda inaczej – zamiast funkcji kolędniczej, zarobkowej, ważniejsza stała się funkcja zabawowa, która zawsze była obecna, lecz teraz wiezie prym. Stąd też obserwujemy kilka zmian. Pierwsza z nich dotyczy liczebności grup kolędniczych, kiedyś było to dwóch/ trzech *Dziadów*, teraz grupy liczą kilkanaście osób. Zmieniła się również forma kolędowania, zamiast odwiedzania kolejnych domów, *Dziady śmigustne* zbierają się w centrum wsi Dobra, zatrzymują samochody, którymi ludzie udają się na mszę świętą, oblewają je wodą i obsypują, a wręcz dekorują słomą. Obrzęd nadal spełnia bardzo ważną rolę – integruje społeczność i buduje wzajemne relacje.

### **Strój Dziada śmigustnego**

Materiałem, który jest podstawą wszystkich elementów stroju, jest słoma żytnia. Słoma pełniła ważne funkcje obrzędowe w wielu rytuałach, przypisywano jej też właściwości lecznicze. Symbolicznie wzmacniała urodzaj i płodność, dlatego po dziś dzień *Dziady* rozrzucają ją w dużych ilościach – dla zapewnienia dobrych zbiorów i wszelkiej obfitości. W tej chwili trudno jest o ten surowiec, ponieważ słoma jest koszona i młócona cepami. Dlatego tak, jak kiedyś strój *Dziada* zrobiony był ze słomianych warkoczy, pokrywających całe działo, tak teraz pokrywa jedynie elementy roboczego ubrania. Dlatego też stroje przechowywane są z roku na rok i służą nawet przez kilka lat – za każdym razem naprawiane i udoskonalane. Poza warkoczami rozmieszczonymi na ciele, podstawowym elementem stroju jest czapka – wykonana z długich źdźbeł słomy, ułożonych równolegle, zawiniętych u dołu na okręgu i związanych sznurkiem, na końcach splecionych w dwa warkocze, ozdobiona kwiatkami z bibuły na szczycie czapki.

### **Rekwizyty Dziada śmigustnego**

**Maska** – ma na celu nadanie cechy istoty nieznanym, obcej. Zwykle wykonywana jest ze skóry baraniej w kolorze czarnym lub białym z pozostawionym futrem. W masce wycina się otwory na oczy i usta.

**Kij (laga)** – wzmacnia wizerunek dziada jako przybysza z zewnątrz.

**Sikawki/ wiadra** – w latach 70. XX wieku spotkać można było sikawki w całości wykonane z konarów czarnego bzu bądź wierzby. Współczesne wykonywane są z rurek pcv i drewnianych tłoków.

**Koszyk** – podstawowy element wyposażenia kolędnika, w tym również *Dziada śmigustnego* – służy do zbierania datków, głównie jaj i innej żywności.



Rozświetl  
wanna  
w!ozn

Zrealizowano w ramach stypendium Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu

**Trąbka/ róg** - niegdyś róg barani, a współcześnie blaszane trąbki wykorzystywane są do robienia hałasu. Podobną rolę odgrywa syrena strażacka, która pojawiła się jako rekwizyt stosunkowo niedawno.

**Lizak drogowy** - nowy rekwizyt, służący do zatrzymywania samochodów.

**Słoma** - znak rozpoznawczy *Dziadów śmigustnych* - rozrzucana w każdym zakamarku rynku w Dobrej. Dekoruje się nią kłamki, wycieraczki, kieszenie i torebki przechodniów.

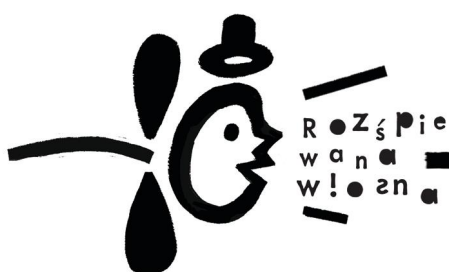
**Bibliografia:**

"Polskie obrzędy i zwyczaje doroczne", Barbara Ogrodowska, Warszawa 2004

"Święta polskie. Tradycja i obyczaj", Barbara Ogrodowska, Warszawa 1996, 170

"Radujcie się, weselcie. O polskich zwyczajach i obrzędach wielkanocnych", Barbara Ogrodowska, Warszawa 2001, 25

„Dziady śmigustne - tradycja wiosennego kolędowania”, Muzeum im. Władysława Orkana w Rabce-Zdroju, ul. Orkana 2



Zrealizowano w ramach stypendium Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu